

KRONIKK

Det glemte beskyttelsesansvaret

Ødeleggelsen av Gaza viser at det er på tide å gjenoppfriske FNs vedtatte ansvar for å beskytte sivile mot masse mord.

Desperate palestinere: Innbyggerne på Gaza trues av sultedøden, det lille som deles ut av nødhjelp, som her utenfor Gaza by 16. juni, er langt fra nok. Verdenssamfunnet har ansvar for å beskytte sivile, påpeker kronikkforfatteren. Saher Alghorra / The New York Times / NTB

Ellen Emilie Stensrud
SENIORFORSKER, HL-SENTERET, SENTER FOR STUDIER AV HOLOCAUST OG LIVSSYNSMINORITETER

PUBLISERT 04.07.2025 - 04:00 SIST OPPDATERT 09.07.2025 - 09:47

I år markeres et FN-jubileum som fremstår som en bitter ironi: For 20 år siden forpliktet FNs medlemsland seg til å beskytte sivile mot krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten, etnisk rensing og folkemord.

Ifølge doktrinen om beskyttelsesansvar – *Responsibility to Protect* – som i fagmiljøet går under kortnavnet R2P, skal stater beskytte sine egne sivilbefolkninger mot slike forbrytelser. Om de ikke gjør det, kan det internasjonale samfunnet i siste instans gripe inn med makt gjennom FNs sikkerhetsråd.

Løsningen på folkemordproblemene?

I et intervju i **Morgenbladet 23. mai** påpekte professor Dirk Moses at fikseringen på folkemordsspørsmålet fører til et lidelseshierarki hvor vi i

altfor stor grad aksepterer angrep mot sivile som havner under den strenge folkemordterskelen. Folkemordsspørsmålet fører også til juridiske diskusjoner som er mer egnet til å avlede oppmerksomhet fra sivile lidelser, enn til å anspore til handling. Nå som stadig flere aktører anerkjenner at det som skjer på Gaza er et folkemord, er Gaza allerede ødelagt.

Gjennom den enstemmige tilslutningen til R2P i FNs generalforsamling i 2005, kunne det se ut som om noen av problemene med folkemord var løst, ettersom beskyttelsesansvaret favner langt videre enn påbudet om å forhindre folkemord. Skal utsultingskampanjen på Gaza forstås som en krigsforbrytelse, en forbrytelse mot menneskeheten, eller som del av et folkemord? I henhold til R2P spiller det egentlig ingen rolle – stater har uansett forpliktet seg til å beskytte sivile mot slike overgrep. Dermed, skulle man tro, slår beskyttelsesansvaret inn lenge før det vanskelige spørsmålet om folkemordforsett er avklart.

F-ordet

Da folkemordet i Rwanda var under oppseiling i 1994, ønsket USA og flere andre vestlige land først og fremst å unngå å forplikte seg til å gripe inn. Derfor unngikk de «f-ordet», som de fryktet kunne medføre en forpliktelse til å sende egne soldater til landet. Året før, i 1993, hadde myrdede amerikanske soldater blitt dradd gjennom Mogadishus gater i forbindelse med en mislykket FN-intervensjon i Somalia. Rwanda var ikke et strategisk viktig land for amerikanerne, og president Bill Clinton ville for all del unngå en ny, risikabel operasjon i Afrika. USA hadde motvillig akseptert at det ble sendt en FN-styrke til Rwanda for å overvåke den skjøre våpenhvilen fra 1993, men ville ikke utvide denne til tross for advarsler om mulig folkemord.

Rwanda ble en skamplett på FNs historie. Kofi Annan, som ble Verdensorganisasjonens leder i 1997, var i 1994 leder for FNs fredsbevarende operasjoner. Det faktum at FNs tilstedeværelse i Rwanda ble nedskalert snarere enn styrket, heftet alltid ved hans renommé. Det er hjerteskjærende å lese kommunikasjonen mellom general Roméo Dallaire, kanadieren som ledet FN-styrken som var plassert i Rwanda, og hovedkvarteret i New York. Dallaire ønsket blant annet å beslaglegge våpenlagre til den beryktede Interahamwe-militsen, som senere sto sentralt i folkemordet, men ble beordret til å avstå fra slik maktbruk.

Året etter, under krigen som raste i Bosnia, omringet de bosnisk-serbiske styrkene den lille byen Srebrenica. Krigen hadde lenge vært preget av etnisk rensing og andre nådeløse angrep på sivile. Nederlandske FN-styrker hadde fått i oppdrag å beskytte Srebrenica som en såkalt sikker sone. Men de evnet ikke å beskytte byens sivile da de serbiske styrkene, ledet av president Radovan Karadžić og general Radko Mladić, gjennomførte den verste massakren på europeisk jord siden andre verdenskrig. Mens kvinner, småbarn og eldre ble evakuert til bosnisk-kontrollerte områder, ble 8000 gutter og menn drept og kastet i massegraver utenfor byen i løpet av noen få julidager. For denne forbrytelsen ble Karadžić og Mladić dømt for folkemord av det internasjonale Jugoslaviatribunalet. Kofi Annan vedgikk senere at FN

hadde feilvurdert situasjonen. Nok en gang hadde det internasjonale samfunn sviktet.

Lærdommene fra Rwanda og Balkan

Ved årtusenskiftet var Kofi Annan blitt generalsekretær i FN, og erfaringene fra Rwanda og Bosnia preget ham. Annan, og mange med ham, erkjente behovet for nye prinsipper som kunne styrke beskyttelsen av sivile. Folkemordkonvensjonen hadde åpenbart ikke beskyttet de sivile i Bosnia og Rwanda.

Behovet for beskyttelse var imidlertid ikke det eneste hensynet som måtte ivaretas. 1990-årene var de humanitære intervensjonenes tiår. Dette kulminerte med Natos bombing av serbiske styrker i Kosovo i 1999. Militæroperasjonen ble utført uten FN-mandat, som ville blitt stanset av et russisk veto i FNs sikkerhetsråd. En gransking i ettertid, ledet av Sveriges tidligere statsminister Carl Bildt, slo fast at operasjonen var «ulovlig, men legitim». Ikke alle var enig i det siste. Ikke bare Russland, men en rekke land i det globale sør, var urolige for at humanitær intervensjon var et dekke for vestlige imperialistiske forsøk på regimeendring.

To hensyn måtte altså balanseres: Behovet for beskyttelse av sivile og hensynet til staters suverenitet.

Ut av dette dilemmaet vokste doktrinen om beskyttelsesansvar – *Responsibility to Protect*. Doktrinen ble utviklet av den sudanske juristen Francis Deng. Han mente at med staters suverenitet følger også et ansvar for å ivareta velferden og sikkerheten til egen befolkning. Stater som ikke ivaretar dette ansvaret, har ikke gjort seg fortjent til å bli respektert som suverene stater. I slike situasjoner kan det internasjonale samfunnet overta ansvaret for å beskytte. Denne tenkningen fant sin vei til en arbeidsgruppe Kofi Annan nedsatte, og i noe omskrevet form fikk R2P enstemmig tilslutning i FNs generalforsamling i 2005.

Beskyttelse i praksis

I 2011, under den arabiske våren, raste borgerkrigen i Muammar al-Gaddafis Libya. Det forelå urovekkende rapporter om trusler mot sivile, særlig i kampene om byen Benghazi, og som svar vedtok Sikkerhetsrådet resolusjon 1973, som i størst grad har påvirket forståelsen av R2P i praksis. Den autoriserte militær inngripen for å beskytte Libyas sivile, og blir gjerne referert til som en «R2P-intervensjon». Ingen stormakter la ned veto.

Den militære operasjonen sluttet imidlertid ikke med bombingene av Gaddafis styrker rundt Benghazi. Flere land, særlig Frankrike og Storbritannia, presset videre, og Nato gikk utenfor det som hadde vært 1973-resolusjonens mandat. Resultatet kjenner vi i dag. Det libyske regimet falt. Statsoppløsning, kaos og borgerkrig fulgte. Det fremste eksempelet på praktisk iverksettelse av R2P, endte i katastrofe. Samtidig møtte USAs og Natos operasjoner for regimeendring i Irak og Afghanistan på stadig større problemer. Da syrere i 2013 håpet på at Bashar al-Assads bruk av kjemiske våpen skulle føre til internasjonal

innгриpen, hadde appetitten på kostbare og krevende internasjonale militære intervensjoner definitivt avtatt.

I årene etter Libya har FNs sikkerhetsråd en rekke ganger vist til beskyttelsesansvaret, men da primært til staters ansvar for å beskytte sin egen befolkning. I praksis har dermed den forpliktelsen som vokste ut av de smertefulle erfaringene med Rwanda og Srebrenica blitt redusert til tomme fraser som vanemessig gjentas i sikkerhetsrådsresolusjoner eller generalforsamlingsdebatter uten noen praktiske konsekvenser. Har likevel R2P-forpliktelsen noe å bidra med i dag?

Beskyttelsesansvarets grenser

Da R2P ble vedtatt for 20 år siden, ble myndigheten til å håndheve beskyttelse av sivile med makt lagt til FNs sikkerhetsråd, den eneste instansen som etter FN-pakten lovlig kan foreskrive militærmakt til annet enn selvforsvar. Denne åpningen for maktbruk ga R2P en tyngde. I Sikkerhetsrådet sitter imidlertid fem vetomakter og ti valgte medlemmer, som alle er opptatt av å beskytte interessene til seg selv og sine allierte. I den forbindelse tyr de gjerne til prinsippet om ikke-innblanding i staters indre anliggender.

At spenningen mellom suverenitet og beskyttelse kunne oppheves var derfor en illusjon. De landene som nå er under lupen hos Den internasjonale domstolen (ICJ) – Myanmar og Israel – havnet her nettopp fordi Sikkerhetsrådet er handlingslammet. Dessuten skapte ikke R2P nye rettsregler, og anses ikke som bindende folkerett. Det nye med R2P var den samstemte politiske forpliktelsen til å beskytte sivile.

Det kan virke meningsløst å snakke om beskyttelsesansvar og forebygging når ødeleggelsen av Gaza allerede er et faktum. Men situasjonen for palestinerne kan fortsatt bli verre. Den massive sultedøden det nå advares mot kan bli en realitet. Overgrepene på Vestbredden kan eskalere til fullskala etnisk rensing. Palestinerne på Gaza kan bli permanent stuert sammen i et lite område sør på enklaven, der det vil være umulig å eksistere på lang sikt. Om Israels ekstremhøyre fortsetter å sette premissene for politikken mot palestinerne, er dette sannsynlige utfall. Den forpliktelsen som ble ytret for 20 år siden i FNs generalforsamling, bør mobiliseres for å redde palestinerne fra de verst tenkelige scenarioene.

LES OGSÅ:

[Om Morgenbladet](#)

[Abonnementsvillkår](#)

[Annonser](#)

[Ansatte](#)

[Samtykkeinnstillinge
r](#)

[Løssalg](#)

[Tips oss](#)

[Gi Morgenbladet i gave](#)

[Kontakt oss](#)

[Personvern](#)

[Kundeservice](#)

Opphavsrett Morgenbladet © 2025
Ansvarlig redaktør og administrerende direktør: Sun Heidi Sæbø
Organisasjonsnummer: 866 948 542